

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2303>

Dr. Öğr. Üyesi Dinçer ÖZTÜRK

İğdır Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü, İğdır / TÜRKİYE

Citation: Öztürk, D. (2021). Mehmed Vecihi Efendi'nin "Harabe" romanının tahlili. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(66), 301-315.

MEHMED VECİHİ EFENDİ'NİN "HARABE" ROMANININ TAHLİLİ

ÖZET

19. asrın ikinci yarısı, Türk nesrinde köklü ve etkili değişimlerin görüldüğü bir dönem olmuştur. Mehmed Vecihi Efendi, Servet-i Fünun döneminde edebi türlerde yazılar yazmış bir şahsiyettir. Yazar, roman ve hikâyelerini tefrika halinde sunmuş, dönemin önemli gazetelerinden biri olan İkdâm'da tefrika ettiği romantik romanlarıyla ün kazanmıştır. Bu makalenin konusu olan Harabe romanında ele alınan başlıca konular yetimlik-kimsesizlik, zenginlik-soyluluk, evlat edinme, ahlak ve eğitimidir. Psikolojik bir roman olan Harabe'de değişen olaylar ve durumlar karşısında kişilerin psikolojik durumları ve karakter tahlilleri yapılmaktadır. Romanda olaydan ziyade durum ön plana çıkmaktadır. Eserde, yetimlik, kimsesizlik, yoksulluk, aşk, hayal kırıklıkları ve acı çekme duyguları etkileyici bir şekilde aktarılmaktadır. Bu makale, Servet-i Fünun döneminde Servet-i Fünun topluluğu dışında kalan yazarların eserlerindeki dilin tadına varılması noktasında fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Vecihi, Harabe, Roman, Psikolojik Roman, Tahlil,

ANALYSIS OF MEHMED VECİHİ EFENDİ'S "HARABE" NOVEL

ABSTRACT

The second half of the 19th century was a period of radical and effective changes in Turkish prose. Mehmed Vecihi Efendi is a person who wrote articles in literary types during the Servet-i Fünun period. The author presented his novels and stories in serial form, and became famous for his romantic novels serialized in İkdâm, one of the most important newspapers of the period. The main topics discussed in the novel Harabe, which is the subject of this article, are orphanhood-desolation, wealth-nobility, adoption, morality and education. In Harabe, which is a psychological novel, are made the psychological situations and character analyzes of people in the front of changing events and situations. In the novel, the situation comes to the fore more than the event. In the work, feelings of orphanhood, desolation, poverty, love, disappointments and suffering are transferred in an impressive way. This article will benefit in terms of enjoying the language in the works of the authors who were not included in the Servet-i Fünun group during the Servet-i Fünun period.

Keywords: Mehmed Vecihi, Harabe, Novel, Psychological Novel, Analysis.

1. GİRİŞ

Divan edebiyatımızın *Leylî vü Mecnun*, *Husrev ü Şirin*, *Yusuf ü Züheyla* mesnevilerinin yanı sıra Halk edebiyatımızın *Kerem ile Ashî*, *Tahir ile Zühre*, *Arzu ile Kanber* hikâyeleri ve bunların dışındaki meddah hikâyelerini, ayrıca *Battal Gazi*, *Hayber Kalesi*, *Kan Kalesi* gibi dinsel-tarihsel hikâyeleri bir yana bırakırsak, Batılı anlamda hikâye ve roman türleriyle Tanzimat edebiyatıyla yazılmıştır (Kudret, 1977: 11). Batılı anlamda ilk romanlar Tanzimat Dönemi'nde devlet dairelerinde eğitim görmüş yeni entelijanisyâ tarafından kaleme alınır (Yılmaz, 2019: 9). Öncelikle çeviri yoluyla kaleme alınan, daha sonra taklit ve tanzîr (nazire yazma) yoluyla ilk yerli ürünlerini vermeğe başlayan bu tür, gittikçe gelişerek ve kişiliğini bularak bugüne kadar gelmiştir.

Roman, Osmanlı kültürüne XIX. yüzyılın son otuz yılında girer. Roman kuramcılarına göre, romanın batıda ortaya çıkışı batının burjuvalaşmasıyla eş zamanlıdır ve yeni bir ideolojinin (liberalizmin) yeni bir epistemolojinin (ampirik pozitivizmin) temel ilkelerini yansıtır. Ayrıca roman türünün, belki de diğer bütün türlerden daha fazla, dönemini ikonoklastik gerilimlerini taşıdığı kabul edilir (Parla, 2014: 9). Batılı edebi türler içinde en geniş ölçüde ilişkimiz romanla olmuş (Önertoy, 1981, 67) ve roman, geniş bir okuyucu kalabalığına hitap eder (Tanpınar, 2014: 47). "Romanın, topluma tutulan bir ayna olmanın

yanında, klasik tarz ve üslubun ölçüleri dışına çıkararak, ferdi sorgulayan, sevinç ve kederlerini dillendiren, onu sosyal anatomik içerisinde düşünmek isteyen anlayış değişikliğinin başlaması, bir dönüşümün de habercisi olmuştur” (Erbay, 2019: 2).

Osmanlı Devleti'nin batının gerisinde olduğu anlaşılmasıyla batıda teknik, sosyal, siyasal, kültürel, felsefi ve ekonomik alanlarda meydana gelişmeleri yerinden takip etmek maksadıyla batıya farklı statülerde değişik kişiler gönderilir. XIX. yüzyılın ilk yıllarına kadar hayranlıktan ziyade kaçınılmaz bir zaruretten dolayı (Ortaylı, 2004: 24) Batı'da yaşanan gelişmelerin seyrinin gerisinde kaldıklarını anlayan aydınlar, batıya yönelerek burada terakki anlamında inkişaf eden ne varsa bu tarafa taşımaya ve halka anlatmaya çalışırlar. Bunu yapabilmek için de o dönemde en elverişli, hızlı ve etkili araç gazeteler olmuştur (Öztürk, 2020: 15).

Tanzimat Dönemi, batıdan esinlenerek siyasal, sosyal, felsefi ve edebi birçok reformun gerçekleştiği bir dönemdir. Bu dönemde Batı hakkındaki bilgilerin yayılmasında ve sosyal anlamda değişimlerin gerçekleşmesinde gazeteler etkindirler. Osmanlı aydınlarının batıyla temasları sonucunda Batı edebi türlerden yapılan tercüme, hikâyeler, tiyatrolar ve romanlar ilk önce gazetelerde tefrika edilir. Bu minvalde yapılan çeviriler roman türünün bizde tesisi ve halkın romana ilgi göstermesi için atılmış ilk ciddi adımlar olur. Gazeteler ve edebi türler Şinasi ile başlayan bilinçlendirme (Köprülü, 2012: 270) şiirdeki değişim ve dönüşümlerle hız kazanır. Gazeteler, iç ve dış dünyada yaşanan gelişmelere yer vermenin yanı sıra sayfalarını edebiyata açmasıyla bilgi ve eğlence aracı halini de alır, halkın eğitim, ahlaki kültürel ve entelektüel alanlarda da ivme kazanmasını sağlar, halk için bir nevi okul (Moran, 2011: 18) vazifesi görür.

On dokuzuncu yüzyılın ortasında Avrupa'da geçerli edebi sosyal ve siyasal kavramlarla Türk aydınlarını tanıştıran (Mardin, 2015: 281) Avrupalılaştırmanın ilk önemli savunucusu Şinasi olur (Mardin, 2015: 285). *Şair Evlenmesi* yazarı bunu gazeteler vasıtasıyla yaparak gazeteleri edebi fikirlerin ifade edildiği bir platform haline getirir. Bu dönemde yayımlanan gazeteler; ideologlar, hikâye ve roman yazarları için yetişme ve kendilerini gerçekleştirebildikleri bir alan olur.

Tanzimat'ın ilanından sonraki dönemi sorunsuz bir şekilde atlatmak ve halktan gelebilecek tepkileri minimize etmede tercüme, hikâyelerin öneminin farkında olan dönemin yöneticileri, Encümen-i Daniş'i kurarlar. Buradaki gaye, okullarda okutulacak kitaplarla milletin genel kültürünü artırmak, nitelikli yabancı eserleri tercüme edip hazırlamaktır. Tanzimat Dönemi'nde edebi türler ve tercüme, batının düşünsel geleneğini topluma aktarma amacı taşır. Nitekim dönemin aydınları, Batılılaşma olgusunu, edebiyat eserleri üzerinden yürütmeye ve bilhassa çeviri ile ilgilenmeye başlarlar. Bu dönemde, toplumu yönlendirme ve garplılaştırmak için sanatın etkin bir rol üstlenmesi söz konusudur. Dönemin aydınlarına göre roman, eğlendirmek ve eğitmekle birlikte kendi düşüncelerini en iyi şekilde aktarabilecekleri en uygun araçtır (Yılmaz, 2011: 151).

Tanzimat'ın ilanından sonra edebiyatımızda köklü değişim ve dönüşümler olur. Bu değişim ve dönüşüm özellikle roman alanında ortaya çıkar. Sosyal anlamda değişimin yaşanmasında etkili olan ve kullanılan araçlardan biri de yazınsal türlerden roman olmuştur. Philip Stevick'in *Roman Teorisi* adlı eserinde “*Roman, bütün sanat dalları arasında, gerçeği en dolaylı bir şekilde ifade eden yazınsal metinler* (Stevick, 2010: 33) olduğu ifade edilir. Conrad, makalesinde roman kavramını bildiğimiz anlamda kullanmayarak ve kavramın içini doldurma çabası içine girer (Polater, 2018: 131). Ancak Türk romanı hem geç doğmuş, hem de aceleye gelmiştir. Roman türüne ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaklaşılmıştır (Dino, 1978: 13). Türk romanının XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkması, Osmanlı toplumunun yapısında beliren, anlam taşıyan değişikliklerden bir tanesidir (Dino, 1978: 18). Aydınlar, romanlar üzerinde tipler oluşturarak onlar üzerinden halka bir şeyler anlatmaya gayret gösterirler. Bu şekilde arzu ettikleri değişimi halkın üzerinde yapmaya çalışırlar. Ancak Osmanlı romanı, Türk modernleşmesini incelemek için az yararlanılmış bir kaynaktır. Birçok roman yazıldıkları zamana ait dönemin çevrelerinin durumu hakkında bize önemli bilgiler verir. Yazınsal türler, Osmanlı aydınlarının sosyal değişiminin getirdiği değişim ve dönüşümlere nasıl yaklaştıklarını da belgeler. Osmanlı ilk romanlarının büyük çoğunluğu toplumsal ve siyasal değişimin yarattığı sorunları inceleyen tezli romanlar olduğundan dönemin ele alınmasında derinlemesine araştırmalar yapmak isteyenler için önemli vesikalardır (Mardin, 2018: 30).

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile ülkemizde hemen hemen hayatın bütün alanlarında meydana gelen gelişmeler ve yaşanan değişimler hızlı bir şekilde gerçekleşir. Fermanın ilanı ile Batılılaşma çabaları resmîyet kazanır ve 1859'dan sonra Batılılaşmanın yansımaları edebiyat sahasında da görülmeye başlar. Türk edebiyatında Batılı tarzda ilk romanlar, 1860'tan sonra görülür. Dönemin siyasi şartlarından o dönemde en yoğun ilişkilerin yaşandığı Fransız romancılarından yapılan tercüme roman türünün ilk örneklerini oluştururlar. Tercüme vasıtasıyla karşılaşmış olduğumuz roman, bizde henüz yeni olmasına karşın batıda bilinen ve gelişen bir türdür. Ahmet Hamdi Tanpınar bizde hikâye ve roman türünün başlangıcını tercümelere dayandırır (Tanpınar, 2016: 286). Batılı edebiyat türleri içerisinde en geniş ölçüde ilişkimiz romanla olur (Önertoy, 1980: 93). Bizde Batılı roman, Tanzimat'ın ilanından yaklaşık yirmi yıl sonra (1858) *Telemaque* çevirisidir. Bu çeviri kitabı, edebiyatımızda yeniliğin başlangıcı olarak önemli bir adımdır. Ancak olayın kuruluşu bakımından romana benzeyen bu tercümenin Tanzimat Dönemi'nde bir roman olup olmadığına dair kesin bir ifade söylenmez. Çünkü bu dönemde *Tercüme-i Telemak*, bir siyasetname mi, bir roman mı, bir hikmet kitabı mı hatta bir tasavvuf kitabı olarak mı kabul edilip edilmediği noktasında net bir düşünce ortaya konulmaz. Bu dönemde roman ve hikâye türlerinde oldukça velut olan Ahmed Midhat Efendi bu eseri hikmet ve didaktik (Önertoy, 1980: 93) olarak nitelendirir.

Tercüme vasıtasıyla ortaya konulan eserlerin Batılı tarzdaki hikâye ve romanların kabul görmesinde etkisi oldukça fazladır. Milletler, tercüme aracılığıyla başka milletlerin fikir ve zihin dünyasını tanır. Gerek karşılaştırmada bulunarak gerekse ilave ederek kendi fikir dünyalarını genişletirler. Tercüme öneminin Hilmi Ziya Ülken şöyle ifade eder: “*Medeni açılıştaki birer dönüm noktası teşkil eden uyanış devirlerinde, yeni fikir ve sanat mahsullerinin büyüklüğünü, açmış oldukları tesir kapılarının genişliğiyle mütenasip görüyoruz. Şüphe yok ki bu tesirlerin en başında tercüme gelir*” (Ülken, 2009: 4).

Namık Kemal, Ahmed Midhat Efendi, Nabizade Nazım, Şemsettin Sami, Samipaşazade Sezai, Rezaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Vefik Paşa Tanzimat Dönemi'nin önemli romancılarıdır. Bunlar, roman türünü tanımlarken hikâye ve masal kavramlarını da roman kavramıyla birlikte kullanırlar. Buradaki amaç halkın roman türünü benimsemesini sağlamaktır. Tanzimat'ın birinci döneminde, yazar ve fikir adamlarının bu iki türü, yoğun olarak bir kavram karmaşası içerisinde kullandığı ve bu kullanım nedenlerini yeri geldikçe izah etmeye çalıştıkları görülür (Polater, 2018: 132). “*Roman tabiri, Aristote'un fabl diye adlandırdığı ifadeyle uyum sağlamış olduğundan önceleri hikâye (Fransızca da Histoire, İngilizcede Story) tabiriyle aynı kefedeki değeri değerlendirilmeye tabi tutulmuştur ve genelde bu anlayış hala devam etmektedir*” (Bourner-Quellet, 1989: 31).

Osmanlı'nın batıya yönelmesiyle roman ve hikâye türlerinde Batılı anlamda ilk teşebbüsler yapılmaya başlanır. Dolayısıyla bizim romanla karşılaşmamız XIX. asrın ikinci yarısının ortalarına (Yetiş, 1996: 47) tekabül eder. Batılı tarzda roman ve hikâyelerin kaleme alınmasına gelinceye kadarki evrede klasik edebiyat dairesinde modern anlayışa geçiş sürecinde bazı ara dönem eserleriyle karşılaşırız. Bunlar arasında *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, *Müsâmeretnâme* ile birlikte Ermeni harfleriyle kaleme alınmış birkaç hikâye sayılabilir (Gariper, 2013: 61). Edebiyatımızda ilk roman Şemseddin Sami'nin 1872 tarihinde yazdığı *Taaşuk-ı Talât ve Fitnat* adlı eseridir. Basit bir teknikte kaleme alınan romanda romantik bir aşk macerasını anlatılır. Şemseddin Sami'nin açmış olduğu bu çığırda sonra Ahmed Midhat Efendi'nin 1874'te *Hasan Melah* ve aynı tarihte *Dünyaya İkinci Geliş* bir yıl sonra da *İntibah* romanı gelir (Kavcar, 1985: 9-10). Akabinde edebiyatımızda bir roman yazma akımı başlar.

Batı edebiyatından alınıp tercüme edilen roman, hikâye, tiyatro, şiir gibi türlerde ilk örnekler ortaya konulurken, tesirleri de dönemin yazarlarının üzerinde kendini gösterir. Bu tesir bazen taklit, bazen adapte, bazen de milli ve mahallî unsurlarla birleşerek yeni bir sentez şeklinde Tanzimat'tan sonraki dönemde önemli bir rol oynar (Okay, 1988: 307).

1895 ile 1901 yılları arasında *Servet-i Fünun* dergisi çevresinde toplanan yeni bir neslin, ortak inançlar fikirler ve benzeşir bir üslup halinde meydana getirdikleri edebiyat çığırına Servet-i Funun Dönemi denilmektedir. “Edebiyat-ı Cedide” topluluğu olarak da anılan dönemin aydınları, birçok sosyal ve edebi endişelerle Tanzimatçıların yürütmek istedikleri halka doğru veya sosyal fayda ilkesini ve dilde sadeleşme gidişini terk etmişler. Bunlar, halkı seçkin (havas) ve halk kalabalığı (avam) diye ikiye bölerek sanatın ancak seçkinlerin anlayacağını düşünürler (Kabaklı, 1978: 296). Yayın organları olan

Servet-i Fünun dergisi dolayısıyla daha çok Servet-i Fünun topluluğu olarak tanınanlar, tam anlamıyla modern bir Türk edebiyatı oluşturma düşüncesiyle bir araya gelirler (Kavcar, 1985: 26). Batı edebiyatıyla doğrudan temas kurabilen bu topluluğun üyeleri, sanata, mizaçları ve yaşadıkları devrin sıkı/bunalımlı atmosferi gereği apolitik bir tavırla yaklaşırlar (Korkmaz, 2013: 157).

Çağdaşlaşma ya da modernleşme anlamına gelen batılılaşma kültür, sanat, edebiyat ve felsefe alanlarındaki çabalar Tanzimat'tan son büyük bir ivme kazanır, Servet-i Fünun Dönemi'nde en ileri noktaya ulaşır. Bu dönem, batıya karşı kapıların ardına kadar açıldığı ve hemen her şeyde Avrupa modelinin örnek alındığı, bize aktarılmaya çalışıldığı bir dönemdir (Kavcar, 1985: 7). “*Tanzimat'tan bu güne kadar, batıya en aşırı bağlananlar Servet-i Fünuncular olmuştur*” (Kabaklı, 1978: 672). Türk romanı Batılı anlamda bu dönemde özellikle Halit Ziya Uşaklıgil ile başlar. Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf, Tanzimat Dönemi yazarlarının eserlerine nazaran teknik, üslup ve karakter oluşturma bakımından daha iyi eserler ortaya koyarak, asıl Türk romanını inşa etmişlerdir.

Romantizmin rağbet gördüğü ve realizmin yeni yeni tanınmaya başladığı bir devirde yetişen dönemin romancıları romantizmin etkisinden hemen kurtulamazlar. Ancak kendilerini tamamen romantizme kaptırmayarak yavaş yavaş realizme yönelirler (Akyüz, 1995: 111).

Servet-i Fünun Dönemi sanatçılarıyla aynı dönemde yaşamalarına rağmen onlardan farklı bir çizgide nesir alanında eserler vermeye çalışırlar, gözlemleri çok iyi olan Hüseyin Rahmi Gürpınar (Naci, 2019: 2) Ahmet Rasim ve Mehmed Vecihi Efendi gibi isimler öncelikle söylenebilir. Bunlar, genellikle Namık Kemal ve Ahmed Midhat Efendi'nin edebiyat anlayışını sürdürmeye çalışarak, kısa ve canlı cümlelerle sade bir dil kullanarak, okuyucuları saran bir üslup oluşturarak, Servet-i Fünun romanının en parlak olduğu dönemde popüler roman çıkırını devam ettirmişler. Bu sanatçılar, edebiyatın sadece aydın bir kesime (havas) değil, büyük halk yığınlarına (avam) seslenmeleri gerektiği düşüncesindedirler.

Popüler romanlar, geniş halk kitleleri dikkate alınarak yazılan, önceleri romantik daha sonra realist yönü ağırlık kazanan romanlardır. Bu romanlar, genellikle eğlendirici yönleriyle bilinirler. Piyasa romanı olarak da nitelendirilen (Yetkin, 2007: 65) popüler roman, okuru düşünmeye sevk etmeden, okurun düşünmesi gereken her şeyi basit bir dille okura verir. Zira bur tür romanlar estetik bir gaye taşımadan okuru heyecanlandırmak ve duygulandırmak amacıyla yazılır. Her seviyede ve her kesimden çok sayıda okura hitap edilmeye çalışılır. Yaşanılan dönemin okurlarının talepleri dikkate alınarak kaleme alınır. Popüler romanlarda gerilim ve gizim kurgunun önemli parçalarındandır. Bu şekilde okur, romanın içine çekilerek kahramanla özdeşleşmesi sağlanır. Türk film endüstrisini konuca besleyen edebiyat, sinema ve dizi filmi olarak çekilmeye uygundur.

Popüler sanat XIX. asırdan itibaren gelişmiş toplumlarda bir ihtiyaç halini almıştır. Modern edebiyatın önemli bir kolu olan popüler edebiyat, tıpkı Batılı romanda olduğu gibi bizde Tanzimat'tan sonra görülür. Bunun ilk izleri Şinasi'de görülür. *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin mukaddimesinde dilde halka inmenin önemini ve elzemliğini belirtir (Öztürk, 2020: 45). Böylelikle edebiyatımıza yeni bir dil anlayışı getirmiş, popülerlik kavramını da bu yeni dil oluşturur. Namık Kemal de *Celaleddin Harzemşah* eserinin mukaddimesinde popüler romanın önemli bir özelliği olan eğlendiricilik üzerinde durarak, Avrupa'da edebiyatın toplumun her kesimine bilinçli bir şekilde yayıldığını ifade eder. Edebiyatımızda bu türün en önemli temsilcisi Ahmed Midhat Efendi'dir. Nihat Sami Banarlı'nı ifadesiyle;

“Alfabe kitaplarından başlayarak, tarih, coğrafya, mihanik, kimya, biyoloji, iktisat, hukuk, dil ve edebiyat gibi birçok sahalarda yazılar yazarak geniş bir halk kitlesinin nice ihtiyaçlarına cevap verecek mahiyetteki neşriyatıyla, Ahmed Midhat Efendi, tam manasıyla, popüler ve ansiklopedist bir muharrirdir. O kadar ki Türk Edebiyatı, onun kadar çok yazan, o ölçüde çalışkan ve idealist bir halk muharriri daha yetiştirmiş değildir” (Banarlı, 1983: 965).

Bunun yanı sıra Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu türün önemli temsilcilerindendir.

“Çok sayıda yazdığı romanlarla, İstanbul halkının iç mahallelerdeki hayatını ve bu hayatın karakteristik tiplerini, tipik vakalarını, keskin çizgilerle karikatürize eden Hüseyin Rahmi; eserlerinin bu vasıflarıyla, zengin ve popüler bir şöhretin sahibidir. Bu romancının Servet-i Fünun karakterine tamamen aykırı olan çalışmaları; Edebiyat-ı cedidenin aristokratlığına mukabil, geniş halk guruplarına hitap eden, samimi ve popüler yazıları; bilhassa Türk halkı

arasındaki ananevi komedi zekâsını hareketlendiren güldürücü hayat tabloları, şöhretinin başlıca amillerindedir” (Banarlı, 1983: 1059).

Roman ortaya çıktığı günden bugüne geniş kitlelere hitap edebilen ve popülerliğini hiç kaybetmeden varlığını sürdüren, etkili bir edebi türdür (Antakyalıoğlu, 2013: 17). Mehmed Vecihi Efendi, popüler edebiyatın en fazla gözyaşı döktüren yazarıdır (Önal, 1985: VI). Vecihi, realizm ön planda olduğu bir dönemde eserlerini yazarken realist bir çizgide değil de romantizm etkisinde kalmıştır.

2. MEHMED VECİHİ (HAYATI ve ESERLERİ)

Mehmed Vecihi Efendi, Paşazade Şuray Devlet azasından Aziz Beyin oğludur. Babasının söylediği:

“Oğlumun tarihini yazdun Aziz

Meh gibi doğdu Vecihi âleme”

Beytinin ikinci mısrası ebcet hesabıyla hesaplandığında hicri 1286/1869 yılında İstanbul’da dünyaya geldi. Osmanlı ordusu için topçu ve istihkâm subayı yetiştiren Mühendishane-i Berr-i Hümayun’da 1308/1869’da mezun olduktan sonra devletin çeşitli kademelerinde görev yapmış, 1321/1904 yılında kalp hastalığından vefat etmiştir. “*Otuz beş yaşında hayattan çekilmesine - beşeriyetin başına dehşetli bela olan - işret, sebep olmuştur, denilebilir*” (İnal, 1970: 1922). İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Vecihi’nin aşırı şekilde içki tüketmesinin erken yaşta ölmesine neden olduğunu söyler. İbrahim Alaeddin Gövsa, bazı kitapçıların bir şişe içki ve biraz parayla kendisini bir odaya kapatarak hikâye ve roman yazdıklarını ifade ederek (Gövsa, 1946: 396), onun içkiye olan düşkünlüğünü vurgular.

“*Sanayii nefisenin yazı, şiir, musiki ve resim kısımlarına ilgilenir, güzel rik’a yazar, ud ve keman, bilhassa güzel tanbur çalan, fenne mensup, ilimden haberdar olan*” (İnal, 1970: 1922) Vecihi, Servet-i Fünun edebiyatının zirvede olduğu bir dönemde otuz beş yıllık ömründe (1869-1904) roman, hikâye, tiyatro ve tarih kitapları türlerinde yirmiden fazla eser kaleme almıştır. Cevdet Kudret; Mehmed Vecihi’nin ne kadar nitelikli bir yazar olduğunu şöyle açıklar:

“*Aynı çağda, aynı yolda eser veren Ahmet Rasim, Mehmet Celâl gibilerinden gerek eserlerindeki olay örgüsü, gerek anlatım, gerek kişilerin hayata daha yakın olmaları bakımından kat kat üstün olduğu gibi, hikâyenin anlatılışında konu dışı bilgilerle vakanın yürüyüşünü ikide bir durdurmayıp sonuca doğru kesintisiz olarak ilerletmesi bakımından da Ahmed Midhat’tan daha başarılıdır. Yazar, aynı eserleri on-on beş yıl önce yazmış olsaydı, Tanzimat edebiyatının belli başlı romancılarından sayılacağı ve yalnız yarı aydın okuyucuları değil, başlıca yazarları da etkileyeceği tahmin edilebilir. Nitekim kendi devrinde dahi, edebiyatımızın başlıca büyük romancılarından Hüseyin Rahmi üzerinde etkisi olmuştur”* (Kudret, 1977: 288).

Eserlerinde Tanzimat romanının özelliklerinin yer alması dikkat çekicidir. Sade, anlaşılır bir dile kaleme aldığı romanlarında, Ahmed Midhat Efendi gibi araya girip okuyucuya açıklamalarda bulunur, tesadüfler oldukça fazla yer verilir, iyiler mükâfatlandırılırken, kötüler cezalandırılır. Namık Kemal tarzından parlak teşbihler, tasvirler, müşaşa ve müzeyyen ibareler kullanır (İnal, 1970: 1921). Tanzimat romanının ilk dönemecindeki özelliklerin hemen hepsine geniş ölçüde yer vermiştir (Kudret, 1977: 287). Hedef aldığı okuyucu kitlesi bakımından Ahmed Midhat Efendi’ya yakın olan Vecihi, dil ve üslup bakımından Namık Kemal’e yakındır. Şairlik yönü de olmasına rağmen daha çok romantik romanlarıyla bilinir. Şairliğinden dolayı bazı eserlerinde manzum mısralara da yer verilir, betimlemeler şairane bir şekilde yapılır.

Servet-i Fünun topluluğu yazarları eserlerini kültürlü okuyuculara hitap eden *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlar. Servet-i Fünun topluluğu dışında çalışan Mehmed Vecihi Efendi, romanlarını daha az kültürlü kesime seslenen ve geniş okuyucu kitlesi bulunan *İkdam* gazetesinde tefrika etmiştir (Çiftçi, 1999: 3). Siyasi bakımdan muhafazakâr bir gazete olan *İkdam* (Mardin, 2017: 65) gazetesinde tefrika ettiği hikâye ve romanlarıyla tanınmaya başlayan Vecihi, çağdaşları olan diğer Servet-i Fünun yazar ve düşünürlerinden farklı bir üslupla sosyal konular üzerinde eserler yazar. Mehmed Vecihi’nin eserlerine bakıldığında soyut bir halka değil, somut bir millete yer vermeye çalıştığı görülür.

Realizm akımının yerleşmeye başladığı XIX. asrın son çeyreğinde eserler vermesine rağmen, romantik akımın tesirinden kurtulamamış; bu akımı popüler eserler iler Servet-i Fünun Dönemi'nde devam ettirmiştir. Marazi ruhun yansımalarının yer aldığı (Gönensay, 1944: 154) romanlarında, ekseriyetle insanların başına gelen felaketler, beşeri aşk konuları işler. Bunun yanı sıra evlilik, fakirlik-zenginlik, üvey anne, evlatlık, kimsesiz çocuklar, terbiye-i tıfl, dostluk, arkadaşlık, fedakârlık, ihanet, verem hastalığı, cariyelik, konak hayatı, savurganlık, gayr-i meşru kadın erkek ilişkileri konuları sıralanabilir (Önal, 1985: 3).

Sosyolojik bir dikkatle ele aldığımız *Harabe* romanı zengin bir toplumsal kültür ve geleneği ortaya koyması açısından önemlidir. Türk romanının biçim ve işleyiş bakımından en farklı romanlarından biri olan *Harabe*, bir bütün olarak değerlendirildiğinde Tanzimat dönemi romanı özellikleri taşır.

Romanları: Mihrîdil (1311/1895), Mehçure (1311/1895), Hikmet yahut Mehçure'nin Kısım-i Sâni'si (1314/1898), Hurrem Bey (1314/1898), Sâil (1314/1898), Malik (1314/1898), Mes'ude (1314/1898), Müjgân (1314/1898), Çoban Kızı (1314/1898), Nerime, Nedamet (1314/1898), Vuslat (1314/1898), Hasbihal (1314/1898), Sakıb (1314/1898), Netice yahut Bir Yetimin Sergüzeşti (1314/1898), Hasta (1315/1899), Feryat (1315/1899), Harabe (1315/1899), Âkif (1315/1899), Sevda-yı Masumane (1316/1900)

Uzun hikâyesi: Halime (1314/1898)

Hikâyesi: Hikâye-i Müntehabe Mecmuası (1314/1898 içinde 5 hikâye vardır) (Kudret, 1977: 284-285).

Bunların dışında *Hikâye-i Müntahabe Mecmuası* (5 öykü 1898) adında bir mecmuası, tarihle alakalı iki yapıtı (Tasalya Harbi ve Tarih-i İslam) vardır. *Tarih-i İslam* eserini 250 sayfa yazmış, Mehmet Halit Bey tarafından 563 sayfaya çıkartılarak bir cilt halinde bastırılmıştır. Ayrıca 55 sayfadan müteşekkil Endülüs adlı mazmun bir piyes eseri de vardır (İnal, 1970: 1921).

3. HARABE ROMANININ TAHLİLİ

Vecihî'nin *Harabe* isimli romanı *İkdam* gazetesinde tefrika olarak yayınlandıktan sonra hicri 1315 (1897-1898) yılında kitap olarak yayınlanmıştır. Roman, başlıca “Birinci Kitap” ve “İkinci Kitap” olmak üzere iki ana bölümden teşekkül olunur. Birinci kitap, bir mukaddime ve dokuz bölüm, ikinci kitap ise, beş bölüm ve bir hatimeden oluşur. Mukaddime bölümünde yazar kısaca romana isim olan “Harabe”nin ne olduğundan bahseder. Harabe, önceden mamur ve elliye yakın kişinin saadet içerisinde yaşadığı bir köşkün ve buradaki hayatların zamanın inkılabı içinde değişimi ve yok oluşunu anlatır. Yazar, bu durumu şu cümlelerle ifade eder:

“*Harebe, mamur iken umranından eser kalmayacak surette münhedim ve viran olmuş bir mebnâ-yı azimü'l-heykeldir ki dâhil-i dareyni senelerce, sükkânına kâh saadet-hane, kâh matem-gede ittihaz etmek suretiyle üzerinden gelip geçen zamanın köşelerine, bucaklarına gömdüğü hatıralar, ümitler, perde-i zalamında, zir-i zilalinde sakladığı eşkabeler hicranlar zeminini umumiyeti itibarıyla bir ihtisâsât-ı beşer veyahut bir inkalabât-ı hayat, makbere-i siyahına benzetmiştir*” (Vecihi, 1315: 2).

3.1. Romanın Özeti

Roman, Peyman'ın müstakbel eşi Razi'ye yazdığı ve ona karşı duygularını kaleme aldığı uzun bir mektupla başlar. Daha sonra Peyman hakkında kısa bir bilgi verilir. Buna göre Peyman henüz iki yaşındayken annesini kaybetmiş, on yaşına kadar sefalet ve perişanlık içinde yaşamış, on yaşından sonra saadetli yaşamına kavuşur.

Roman'da bundan sonra Peyman'ın babası Mesud'un hayat hikâyesi anlatılır. Buna göre Mesud, Eyüp'te fakir bir ailenin çocuğu olarak doğar, doğumundan üç ay önce babası; beş yaşındayken de annesi vefat eder. Kimsesiz ve evsiz barsız kalan Mesud, sokak ortalarında cami avlularında dilencilik yaparak hayatta kalmaya çalışır. Sığıntı ve besleme olarak birkaç ailenin yanında kalır, fakat kötü ahlakı ve hırsızlık gibi durumlardan bulunduğu hanelerden kovulur. Sığındığı hanede en fazla iki sene kadar kalır, bu hanelerden biriyle birlikte İstanbul dışında başka bir şehre gider, burada ev sahibinin ölümü neticesinde varisler tarafından kapı dışarı edilir. Soğuk bir kış akşamı sefil ve perişan bir halde zengin

bir konağın dış kapısı önünde donarak ya da açlıktan ölmek derecesindeyken feryadını duyan ev sahipleri tarafından konağa alınır.

Bu konak zengin, cömert ve şefkatli olan Necati Bey'in konağıdır. Necati Bey, Mesud'u konağa aldıktan sonra ona kızı Nadire, yeğeni Hüzni ve Nadire'nin cariyesi Dilaşub gibi evlat muamelesi yapar. Mesud, o sıralarda on yaşlarında, Necati Bey'in tek evladı Nadire de yedi yaşlarındadır. İki yaşından itibaren konakta yaşayan Dilaşub, Nadire'nin cariyesi olup Çerkes asıllıdır. Hüzni ise Necati Bey'in kardeşinin oğludur. Hüzni, küçük yaşta anne-babasını kaybettiğinden Necati Bey, onu kendi terbiyesinde yetiştirir. Çok zeki ve iyi kalpli biri olan Hüzni, tıpkı kendi gibi yetim ve öksüz olan Mesud'a hamilik yapar. Bu kişiler romanın asıl kahramanlarıdır.

Nadire, on dört yaşına geldiğinde Necati Bey, onu Hüzni ile evlendirmek ister, lakin Nadire, zekâ seviyesi ve ahlakı kendine daha yakın olan Mesud ile evlenmeyi tercih eder. Hüzni, bu şekilde Mesud'un istikbalinin güvence altına alınacağından bu evliliği destekler. Hüzni, o sıralarda Dilaşub'a âşık olmuş ve onunla evlenmek istediğini aracılar vasıtasıyla kendisine iletir. Fakat Dilaşub da gönlünü statü ve ahlak olarak kendine daha yakın gördüğü Mesud'a kaptırmıştır. Mesud, henüz Nadire ile evlenmeden önce Dilaşub'u iffal ederek onun bedenine sahip olduğundan Dilaşub, kendisi için büyük bir saadet olan Hüzni'nin evlilik teklifini kabul etmez. Mesud'dan hamile kaldıktan bir zaman sonra ansızın konaktan ayrılarak daha önce Necati Bey, hanesine mensup olan bir kadın ile kızının yaşadığı bir eve sığınır.

Dilaşub, sığındığı evde zor durumda kaldığı için Hüzni'den yardım ister. Bu sırada Peyman ismini verdiği çocuğunu doğurur. Hüzni, durumu bir mektupla Mesud'a bildirir, Nadire ile olan mutlu evliliğinin bozulmaması için bunu bir sır olarak saklayacağını beyan eder. Ancak Mesud, kindar ve kötü ahlaklı bir mizaca sahip olduğundan Dilaşub'un Hüzni tarafından hamile bırakıldığını ve suçun kendisine atıldığını ileri sürerek, Hüzni'nin mektubunu Nadire'ye gösterir. Hüzni hem Dilaşub'u hem de Nadire'nin mutlu evliliğini korumak adına Mesud'un kendisi aleyhindeki ithamı kabul etmek zorunda kalır. Bu olaydan sonra Nadire ve Mesud'un kendisi hakkındaki düşmanlık ve hakaretlerine daha fazla dayanamayan Hüzni, bir daha geri dönmek üzere amcasının konağından ayrılır.

Hüzni, ilk zamanlar Dilaşub'un kaldığı haneye ekonomik yardımda bulunur, fakat amcasının konağından ayrıldıktan sonra uzunca bir müddet durumu iyi olmadığı için yardım edemez. Dilaşub'un ev sahipleri Hüzni'nin yardımı kesildikten sonra Dilaşub ve Peyman'a son derece kötü davranırlar. Nitekim Dilaşub, hastalanarak yatağa düşer, ağır işkence ve hakaretler altında hazin bir şekilde hayata gözlerini yumar. Peyman ise on yaşına kadar bu kadınlarla birlikte yaşar, on yaşından sonra Hüzni Bey onu yanına aldırır.

Hüzni, ayrıldıktan üç sene sonra Necati Bey ölür, konağın yönetimi tamamen Mesud'un eline geçer. Kötü bir yaratılışa sahip olan Mesud, konakta müzik, içki, kumar ve fuhuş âlemleri tertip ettirmeye başlar, Vuslat isimli bir kötü kadınla aşk yaşar, bu şekilde Necati Bey'in servetini harcar. Nadire, Mesud'a engel olmaya çalışsa da başaramaz, nihayet veremden ölür. Nadire'nin ölümünden sonra Mesud, Vuslat ile evlenir, fakat daha sonra kendisini aldatırken yakaladığı Vuslat'ı öldürdüğünden hapse düşer. Mesud, hapisteyken Necati Bey'in konağı baykuş ve kargaların yaşadığı bir harabe haline gelir. O, hapisten çıktıktan sonra konağı satarak İstanbul'a göç eder.

Romanın asıl kahramanı olan Hüzni ise amcasından ayrıldıktan sonra İstanbul'a gelir, ilk zamanlar çok büyük yoksulluk ve sıkıntılar çeker, daha sonra kâtip olarak bir memuriyete atanır, bundan sonra durumu düzelir ve Emirgan'da bir köşk satın alır. Hüzni, on sene sonra Peyman'ı kendi yanına aldırıp mükemmel bir şekilde yetiştirir. Durumu sürekli iyiye giden Hüzni Bey'in konağında aşçı, cariye ve uşaklar istihdam edilir.

Peyman, on dokuz yaşındayken Razi Bey ile evlenir, bu evlilikten iki çocuğu olur. Mesud, İstanbul'a geldikten sonra o da Hüzni Bey'e sığınır, Hüzni Bey, ona bir miktar maaş bağlayarak konağında yaşamasına izin verir, ancak hiçbir şekilde Peyman ile görüşürmez. Bu şekilde yirmi sene geçtikten sonra Mesud ölür, Hüzni Bey ise otuz kişiye yaklaşan maiyeti ile daha büyük bir konak satın alır ve mutlu bir şekilde yaşamına devam eder.

3.2. Zihniyet

Romanda yetimlik, kimsesizlik, yoksulluk, soyluluk ve eğitim olguları bir arada işlenir. Eserde yetimlik duygusu çok yoğun ve acıklı bir şekilde ele alınır. Roman kahramanlarından Peyman, Dilaşub, Mesud ve Hüzni'nin ortak özelliği küçük yaşta anne ve babasız kalmaları yanı sıra yoksul olmalarıdır. Mesud, durumu kendinden iyi olan herkese karşı kıskançlık ve haset besler, kendisi iyi bir konuma geldiğinde bu konumunu muhafaza edebilmek için her türlü yola başvurur. Dilaşub ise, kendini sahipsiz hissettiği için, kendi gibi kimsesiz olan Mesud'dan medet umarak kendini ona teslim eder. Dilaşub'un sonraki sığındığı evde bulunan iki kadın da fakirdir. Onlar, Dilaşub'un kendi rızıklarına ortak olduğunu düşündüklerinden ona abartılı şekilde kötü davranırlar, hatta Dilaşub'un ölmesini arzularlar.

Bununla birlikte romanda övülen meziyet ise soyluluk ve eğitimidir. Romanın kahramanı olan Hüzni'de esasen yetimdir, soylu bir aileye mensuptur ve eğitime, okumaya çok düşkündür. Ahlak olarak kendine defalarca kötülük yapanları bile affeden çok ulvi bir ahlaka sahiptir. Aynı şekilde konağın sahibi Necati Bey'de Hüzni, Dilaşub ve Mesud gibi yetim çocukları evlat edinen, son derece cömert ve iyi kalplidir. Necati Bey, aynı zamanda çocukların eğitimi için konağa muallimeler getirir, onlarla ilmi sohbetler yapmaktan zevk alır ve hat sanatı gibi güzel sanatlara ilgilidir. Hüzni de ilme merak ve yüksek ahlak hususlarında kendisine benzemektedir. Hüzni, amcasından ayrıldıktan sonra sıkıntılı dönemler geçirmiş olmasına rağmen eğitim ve zekâsı sayesinde ilerde zengin ve soylu bir hayata kavuşur. Mesud ise Necati Bey'in ölümünden sonra zenginliğe kavuşmasına rağmen bu servetini fuhuş, kumar ve eğlence yolunda sarf eder.

Bir diğer yetim olan Peyman da, on yaşına kadar iki kötü kadınla sefil bir şekilde yaşamış olmasına rağmen Hüzni Bey, onu kendi yanına aldırdıktan sonra eğitimine ayrıca özen gösterdiğinden Peyman, kültürlü, çok okuyan ve edebi yönü güçlü biri olur. Hüzni'nin asaleti ve aldığı eğitim Peyman'ın sefaletlerle dolu hayatını büyük bir saadete çevirir.

3.3. Olay Örgüsü

Roman, Peyman'ın Raci'ye yazdığı uzunca bir mektupla başlar, daha sonra Peyman'ın annesinden kısaca bahsedildikten sonra Peyman'ın babası Mesud'un hikâyesi anlatılmaya başlanır. Öyle ki okuyucu romanın asıl kahramanının Mesud olduğunu düşünür. Mesud'un Necati Bey'in konağına sığınmasından sonra Necati Bey, henüz çocuk olan Hüzni, Nadire ve Dilaşub romana dâhil olur. Hüzni de onlardan birkaç yaş büyüktür. Necati Bey, konağında Mesud ve diğerlerinin ilk yılları ve aralarındaki ilişki anlatılır. Daha sonra beş sene sonrasına gidilir. Necati Bey, Nadire'yi Hüzni ile evlendirmek ister, fakat Nadire, Mesud'la evlenir, Hüzni ise Dilaşub'a âşık olur ve onunla evlenmeyi arzu eder, ancak daha önce Dilaşub ile Mesud arasında bir ilişki yaşandığından Dilaşub hamile kalır. Önce Dilaşub; daha sonra ise Nadire ve Mesud'un hakaretlerine dayanamayan Hüzni, konaktan ayrılır. Hüzni'nin konaktan ayrılmasıyla birinci kitap sona erer.

İkinci kitabın başlangıcında Galata köprüsü, Eminönü, Boğaz vapurları ve Boğaziçi insanların kalabalığı ve koşuşturmacasına dair uzun bir tasvir çizilir. Mesud'un konaktan ayrılması üzerinden on yedi sene geçmiş, Mesud ile Dilaşub'un gayr-ı meşru çocuğu olan Peyman on yedi yaşına gelmiş ve Hüzni ile birlikte Emirgan'da yaşarlar. Bu bölümde geriye dönüşler yapılarak Hüzni'nin konaktan ayrıldıktan sonraki serencamı, Peyman'ın doğumu, Dilaşub'un konaktan ayrıldıktan sonraki sefaletler içindeki hayatı ve hazin ölümü ayrıntılı, etkileyici bir şekilde anlatılır. Peyman'ın çocukluğu ve Hüzni Bey'in yanına gidişi, Necati Bey'in ölümünden sonra Mesud'un konağı eğlence ve fuhuş yuvasına çevirmesi, Nadire'nin ölümü, Mesud'un hapse düşmesi, hapisten çıktıktan sonra konağı satarak İstanbul'a gelip Hüzni Bey'in yanına sığınması ayrıntıya girilmeden anlatılır.

Hatime bölümünde ise; Hüzni Bey ve Peyman'ın sonraki yirmi yıl mutlu bir hayat yaşamaları, Peyman'ın Raci ile evlenmesi, nüfuslarının artması daha büyük bir konağa taşınmaları ve Mesud'un ölümü özetle anlatılır. Kitap, Hüzni'nin Mesud'un kabrini ziyareti ile sona erer.

3.4. Kişiler

Hüzni Bey: Çocuk yaşta anne-babasını kaybetmesiyle birlikte Necati Bey'in konağında onun terbiyesinde büyümüştür. Yüksek bir ilim ve kültür seviyesine sahiptir, girif denilen hat yazısı türü ile ilgilenir ve ilimle meşgul olmayı çok sever. "Hatta sekiz yaşından itibaren "*beri –tab'inca müntehabı*

olan- girifte mesai eylemiş, birkaç sene içinde rüşuh ve meleke kesb etmişti” (Vecihi, 1315: 61). “Müteaddid hocaları, üstadları vardı. Ömrünün en tatlı evanı henüz daire-i sinn ü sali dâhilinde bulunan mesail-i limiyenin halli esnasında geçirdi” (Vecihi, 1315: 59).

Aynı zamanda çok yüksek bir ahlaka sahiptir. “Uluvv-i cenab, mekarim-i ahlak, fart-ı merhamet, istiğna-yı arzu, istihkar-ı âmâl, afv-ı cüret, tesamüh-i noksan gibi insan-ı kâmil vasf-ı celiline isbat-ı liyakat için bir vicdanın muvaşşah olması lazım gelen mehasin-i celile bu masuma sıfat-ı farika-i temeyyüz olmuştur” (Vecihi, 1315: 55).

Mesud, konağa geldiği günden sonra kendisine sürekli korur ve destekler. Mesud’un geleceğini garanti altına alması için onun Nadire ile evlenmesine aracılık eder. Bir dönem Dilaşub’a âşık olur, Dilaşub’un Mesud’dan hamile olduğunu öğrendikten sonra ona yardım edip bu olayın Nadire tarafından duyulmasını ve yuvalarının bozulmasını engellemek için Mesud’un kendisine attığı iftirayı kabullenir. Bununla birlikte gerek Mesud gerekse Nadire Hüzni’yi hiç sevmeyiz. Bunların Hüzni’ye karşı hakarete varan tavırları dolayısıyla Hüzni, bir daha dönmek üzere Necati Bey’in konağını terk ederek, İstanbul’a gider. Bir müddet yoksulluk çektikten sonra bir memuriyete tayin olunur, çalışkanlığı ve dürüstlüğü sayesinde derecesi ve maaşı zamanla artar, Emirgan’da bir köşkte yaşamaya başlar, akabinde Peyman’ı da kendi yanına aldirarak onun tahsiline çok büyük önem verir. Daha sonra evlenip ve mesut bir hayat yaşar.

Mesud: Eyüp’te sefil bir evde doğar, doğmadan üç ay önce babasını, beş yaşındayken de annesini kaybeder. Sokaklarda, cami avlularında dilencilik yaparak bir şekilde hayatta devam etmeye çalışır, birkaç defa bazı ailelerin yanında besleme ve sığıntı olarak yerleşir, fakat terbiye eksikliği, hırsızlık ve kötü ahlakı nedeniyle bir müddet sonra yine sokakta kalır. Daha sonra Necati Bey’in hanesine sığınır ve hayatının akışı değişir. Mesud, kendinden daha iyi durumda olanlara karşı kin besler, fakat yaşadığı tecrübelerden dolayı duygularını içinde saklamasını çok iyi bilir.

“Mevkiinde gördüğü emniyetsizlik, mevkii emin olanlara en deni bir infiale tercüman olacak kadar şiddetli niğah-ı düşnam ve inkisarını celb ederdi. Hüzni’ye, Nadire’ye gasıb-ı emval, hasm-ı canî nazarıyla bakardı. Hatta belki ölümlerini bekler, hayatlarını gördükçe Azrail’e, refahlarına baktıkça Necati Bey’e düşman olurdu” (Vecihi, 1315: 81).

Hüzni, her daim onun iyiliğini düşünmesine rağmen o konağın müstakbel varisi olduğu Hüzni’den nefret eder, her fırsat bulduğunda Nadire’ye onu kötüler. Mesud, kendi gibi kimsesiz olan Dilaşub’u iğfal edip onu hamile bıraktıktan sonra geleceğini garanti altına almak adına Nadire ile evlenir. Dilaşub’un hamile kalması suçunu Hüzni Bey’e yüklenir. Hüzni Bey’in konaktan ayrılışı ve Necati Bey’in ölümünden sonra konağın yönetimi Mesud’un eline geçer, fakat kötü ahlakı nedeniyle konakta sazlı sözlü müzik eğlenceleri ve kumar partileri düzenler, ayrıca konağa fahişe getirir. Vuslat isimli bir fahişe ile aşk yaşar, karısı Nadire’nin öldüğü ilk geceyi Mesud, Vuslat ile o geceyi birlikte geçirir, daha sonra onunla evlenir. Akabinde Vuslat’ı başka birisiyle kendisini aldatırken yakalar ve onu öldürür. Bu nedenle bir müddet kürek cezasına çarptırılır, cezası bitiminde artık bir harabe haline gelmiş olan konağı satarak İstanbul’a gelip Hüzni Bey’e sığınır ve ömrünün son yirmi yılını Hüzni’nin yanında geçirdikten sonra ölür.

Necati Bey: Konağın sahibi, son derece cömert ve üstün ahlaklı bir beyefendidir. Hüzni, Mesud ve Dilaşub gibi yetim çocukları kendi kızı Nadire ile eşit görerek büyütür. “Necati Bey veraset-i hanedanına min külli’l-vücuuh ispat-ı liyakat edecek derecede haluk, zeki hususıyla fart-ı merhamet ve hüsn-i idare sahibi aile ve aceze perver bir zat” (Vecihi, 1315: 53).

Necati Bey, üstün ahlakını ve ilme olan düşkünlüğünü takdir ettiği Hüzni’yi oğlu gibi görür. Hanedanının devamı için kızı Nadire ile Hüzni’yi evlendirmek ister, fakat Nadire’nin Mesud ile evlenmek istemesi üzerine bu durumun hanedanı için iyi sonuçlar doğurmayacağını bildiği halde bu evliliğe onay verir. Necati Bey, Hüzni konaktan ayrıldıktan üç sene sonra vefat eder.

Nadire: Çocukluğunda kibirli ve kendini beğenmiş olan Nadire, Hüzni Bey’in kızıdır. Ona cariyeye olarak verilen Dilaşub’a kötü davranır. Mesud’un konağa gelmesinden sonra ahlaken ve eğitim seviyesi olarak kendine yakın gördüğü Mesud’a karşı ilgi duyar. O da; Mesud gibi Hüzni’yi sevmez, nihayet on dört yaşına geldiğinde Mesud ile evlenir. Evliliklerinin ilk zamanları çok mutlu geçerken Necati Bey’in ölümünden sonra Mesud’un sefahat âlemlerine dalmasına engel olamamış, bir süre sonra veremden ölmüştür.

Dilaşub: Romanın en trajik kahramanı Dilaşub, hayatı boyunca hep hor ve hakir görülür. Çerkes asıllıdır, dört yaşından sonra anne babasından alınmış, cariyeye olarak Necati Bey'in konağına gelir. Necati Bey, onu da kendi çocuğu gibi görmeye birlikte kızı Nadire'nin hizmetine verir. Ne var ki Nadire, daha dokuz yaşlarında Dilaşub'a karşı incitici davranır. Dilaşub da tıpkı Nadire gibi zekâ seviyesi ve ahlaki olarak kendine yakın gördüğü Mesud'dan hoşlanır, Mesud ile aralarındaki yakınlaşma iffetini muhafaza edemez ve ondan hamile kalır. Mesud ile evleneceğini düşünür, fakat Mesud'un Nadire ile evlenir. Onların evliliği onun için tam bir yıkım olur, bu esnada vuku bulan Hüznî Bey'in evlenme teklifini Mesud'dan hamile kalmış olduğu için kabul edemez, hamilelik belirtilerinin artması üzerine konağı terk ederek bir anne ve kızdan oluşan iki kişilik fakir bir ailenin yanına sığınır. Bu iki kadından gördüğü bin bir türlü hakaret ve zulüm altında kızı Peyman'ı doğurur ve Peyman iki yaşındayken sefaletler içinde acılarıyla dolu geçen hayatı sona erer ve bir servi ağacının altında defnedilir.

Peyman: Dilaşub'un kızıdır. Henüz iki yaşındayken annesini kaybetmiş, on yaşına kadar iki kötü niyetli kadının yanında büyür, on yaşına geldiğinde Hüznî Bey onu İstanbul'a kendi yanına aldırır. Bundan sonra Peyman'ın hayatı değişir, Hüznî Bey tarafından özel muallimler tutularak eğitimine büyük önem verilir, son derece iyi eğitilmiş biri olur, okumayı sever. On dokuz yaşında Razi ile evlenir, iki çocuğu olur ve mesut bir hayat yaşar.

Razi: Romanda kendisinden çok az bahsedilir. O da; son derece kültürlüdür, Peyman ile evlenir, daha sonra tıpkı Hüznî Bey gibi memuriyete girer. Hüznî Bey ile birlikte daha sonra hizmetlilerle birlikte sayıları otuz kişiyi bulan daha büyük bir konakta mesut bir şekilde yaşarlar.

3.5. Mekân

Romanın birinci bölümünde yani birinci kitapta olayların yoğun olarak yaşandığı mekân Necati Bey'in konağıdır. Burası İstanbul haricinde bir şehrin dışında bir köyde yer alır. Fakat şehir ya da semt ismi verilmez. Konakta hizmetlilerle birlikte elli kişi yaşar, haremlik ve selamlık daireleri vardır. Romanda konağın iç döşemeleri, avizeleri, perdeleri şairane bir şekilde tasvir edilir.

İkinci bir mekân Dilaşub'un konaktan ayrıldıktan sonra sığındığı iki katlı bir köy evidir. Dilaşub, bu evin zemine yakın karanlık alt katındaki odada yaşamış ve bu odada ot döşeginden yapılmış bir yatakta vefat eder.

Romanın ikinci kitabında mekân artık İstanbul'dur. İkinci kitabın başında Peyman, vapurla Eminönü'den Emirgan'a gidecektir. Bu vesileyle canlı bir Galata köprüsü, Eminönü ve Boğaziçi tasviri yapılır. Emirgan'ın üst tarafında bulunan konaktaysa Hüznî Bey ve Peyman yaşar. Hüznî Bey, ilk başlarda bu konağın kiracısıyken daha sonra burayı satın alır, sonraki dönemde Peyman ve Razi'nin aile olması ve birlikte yaşamaları neticesinde daha büyük bir konak satın alınarak buraya yerleşirler.

3.6. Zaman

İkinci kitabın başında zaman olarak hicri 1200 (Miladi 1786) senesi telaffuz edilir. Fakat bu tarihte henüz Şirket-i Hayriye vapurları olmamasına rağmen Peyman'ın bu vapura binmesi bir çelişkidir. Bilindiği üzere Şirket-i Hayriye 1851'de kurulur. Romanda verilen 1200 tarihinde Hüznî'nin konaktan ayrılması on yedi sene olmuştur. Hüznî, otuz yedi yaşındadır, fakat romanda geri dönüşlerle geçmiş hayatlar anlatıldığından zaman Mesud'un çocukluğuna kadar gitmektedir. Nihayet Mesud, on yaşındayken Necati Bey'in konağına sığınır. Mesud'un konaktaki ilk zamanları anlatıldıktan sonra, aradan beş senelik bir zaman geçer. Bu dönemde, Mesud ile Nadire evlenir, önce Dilaşub ardından da Hüznî konaktan ayrılır. Hüznî'nin konaktan ayrılması ile birinci kitap sona erer.

İkinci kitapta, artık mekân İstanbul'dur ve aradan on yedi sene geçmiştir. İki sene sonra Peyman, Razi ile evlenir. Romanın hatime kısmında ise Peyman ile Razi'nin evliliğinden sonra yaşanan mutlu hayat özet olarak anlatılır ve bu evlilikten yirmi sene sonra Hüznî'nin saç ve sakalları ağrımış, Mesud ise henüz vefat etmiştir.

3.7. Dil ve Anlatım

Arapça ve Farsça tamlamalar Türkçe kelimelerle birleştirilerek yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Fakat eserde Tanzimat Dönemi romanında sık görülen Fransızca kelimelere rastlanmamakla birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin kullanıldığı roman edebî bir dille yazılmıştır.

“Uhde-i tasarrufunda bulunan servet-i aileyi kemal-i refah ve intizam içinde elliye karib efrad ve saadet-i hal ile idareye kâfi; kudret-i baliğa-i ehadiyetin en giran bir lutf-ı samedânisi olarak Necati Bey’in ailesi de kendi terbiye ve etvarına muvafık bir hal ve meşrepte” (Vecihi, 1315: 54).

“Necati Bey, Hüzni’de mücerrebi olan rikkat-i müessire ile Mesud’un sefalet-i hali meydanda iken sebab-i büka sualine hacet görmedi. Yalnız vukuata dair bir vukuf hâsıl edip etmediğini sordu. Hüzni ise sekerat-ı mevte takarrüb etmiş bir mecruhun ifade-i mezbuhanesi zabt olunur gibi ağlaya ağlaya cevap verebilmekte idi. Bir suretteki mezaya-yı mübeccelesinden biri de fart-ı mekanet ve ihtiyat olan Necati Bey’i de giryesine iştirakte muztar bırakarak arzusu için taharri edeceği zemin-i fırsata ibtida-yı bahiste amade buldu” (Vecihi, 1315: 63-64).

Örneğin yukarıda ağlama ve gözyaşı anlamlarına gelen Arapça “büka”, Farsça “girye” ve Türkçe ağlama kelimelerini aynı paragraf içerisinde kullanmıştır.

Psikolojik romanda değişen olaylar ve durumlar karşısında sık sık kişilerin psikolojik durumları ve karakter tahlilleri yapılır. Romanda olaydan çok durum ön plana çıkar. Eserde, yetimlik, kimsesizlik, yoksulluk, aşk, hayal kırıklıkları ve acı çekme duyguları etkileyici bir şekilde aktarılır. Romanın sonu mutlu bitmiş gibi gözükse de esasen roman bir trajedidir. En büyük trajediyi yaşayan ise şüphesiz Dilaşub’tur. Mesela Mesud ile Nadire’nin düğün gecesi esnasında Dilaşub’un psikolojik durumu şöyle anlatılır:

“Etrafa bakardı. Senelerden beri nurâ-nur safa gördüğü o cây-ı dil-küşâyı bir mazi örtmüş, müstakbelde asudegi-i sabavet gibi o setrenin zill-ı siyahı altında saklanmış. Âtiye doğru giden yollar hep geçmiş günlere dönmüş. Tûlâni bir nigâh-ı cüst-cûnun taalluk ettiği münteha-yı istikbalde bir mezar-ı müthiş, o mezara kadar kesif bir zulmet-i meşhud” (Vecihi, 1315: 134).

“Zehirli katarat ile âbdâr olan kirpiklerinin içinde kana boğulmuş zannolunacak bir manzara arz eyleyen gözlerini –ki güya ömür namıyla pîş-i takibinde gördüğü bâr-ı belâyı ta münteha-yı zevaline kadar ihata ve rüyet eylemiş te içinde tesadüf ettiği hicranlar, musibetler, felaketler, idbarlar nurunu izale etmiş, o suretle infial, teessür, nevmidî, tahassür gibi tegallübât-ı kaviye nigahına renk-i beyan olarak bir bedbahtın sahife-i takdirine in’itaf eden nigah-ı tahayyürü olduğu suret-i cevelanından anlaşılmağa başlamıştı- oturduğu yerde bir noktaya atf eyledi” (Vecihi, 1315: 136-137).

Yine Hüzni’den Dilaşub’a evlenme teklifi geldiğinde Dilaşub’un içinde bulunduğu ruh hali şöyle ifade edilir:

“Dilaşub’a gelince kendini hayatından her türlü ümit ve emeli münkati bir meyyit-i müteharrik haline koyduğu zamandan beri âleminde, ağlamaktan inlemekten başka bir rabitası kalmamıştı. Kendesi için ne umran-ı hatırına hizmet edebilecek bir ümit tasavvuru mümkündü, ne de suret-i diğerde tecelli eyleyecek bir hayat, o mezarından kıyam eder gibi dehşetler içinde bir mezelletgâh-ı muzlimden kalkmış, dişleriyle kendi ciğerini yiyerek, tırnaklarıyla kendi etlerini kopararak, bir istikbal, bir me’men, bir âdem taharrisine koyulmuş, korkunç bir hayal idi” (Vecihi, 1315: 184-185).

Romanda yer yer mekân tasvirleri de yapılır. Birinci kitapta Mesud, Necati Bey’in konağında dâhil olduğunda konağın iç süslemeleri ve mefruşatı ayrıntılı tasvir edilir. İkinci kitabın başlangıç kısmında ise Galata köprüsü, Tophane, Boğaziçi ve şirket vapurlarının tasviri yer alır.

“Destgah-ı kudretin en mutena bir eser-i güzini olan limanda Tophane pişkahına kadar şamandıraya bağlı posta vapurları; sabit ve müteharrik römorkörler, bir tarafta müşteri taşıyan kayıklar, diğer cihette vapurlara kömür vermeğe çalışan mavnalar, yük sandalları, muşlar taraf taraf seyr ü sefer ederek sath-ı bahrda denizin köpüklü dalgaları, görülemeyecek bir kalabalık hâsıl olmuş; borular, naralar, işaretler, seferler, gayretler hep birbirini takibe koyulmuştu” (Vecihi, 1315: 259).

4. SONUÇ

Harabe romanında ele alınan başlıca konular yetimlik-kimsesizlik, zenginlik-soyluluk, evlat edinme, ahlak ve eğitimin gibi konulardır. Bu açıdan ele alındığında *Harabe* romanı Mehmed Vecihî'nin daha önce yazdığı ve *Mehcure* romanının zeyli olan *Hikmet* romanı ile benzer özellikler gösterir. *Hikmet* romanında, romanın kahramanları Hikmet ve Enise önce anneleri Mehçure, daha sonra da babaları Mükerrerem'in ölümüyle yetim ve öksüz kalırlar, önce Bahai Bey ardından da Cazip Bey isimli zengin tüccarlar bu iki yetimi besleme olarak konaklarına alırlar. *Harabe* romanındaki Necati Bey karakteri ile *Hikmet* romanındaki Cazip Bey karakteri birbirine çok benzerler. Her iki karakter de zengin, cömert, eğitime okumaya önem veren, merhametli babacan kişilerdirler. Necati Bey, Mesud ile Dilaşub gibi iki kimsesiz yetim çocuğu hanesine alır, Cazip Bey de Hikmet ve Enise'yi hanesine alır, her ikisi de bunlara kendi çocukları gibi davranırlar. Necati Bey'in ayrıca kardeşinin oğlu olan ve daha önce anne ve babasını kaybetmiş bulunan Hüznî'yi bakıp büyütürken; Cazip Bey ise kız kardeşinin oğlu aynı şekilde yetim ve öksüz kalmış olan Faiz'i konağına alıp büyütür.

Gerek Necati Bey'in gerekse Cazip Bey'in birer tane kızı vardır. Necati Bey'in kızı Nadire, Cazip Bey'in kızı ise Akile'dir. Necati Bey, Nadire'yi konağına besleme olarak aldığı Mesud ile Cazip Bey'in kızı Akile'nin yine besleme olarak aldığı Hikmet ile evlendirirler. Akile ile Nadire arasında şöyle bir fark vardır: Akile iyi ahlaklı ve merhametli biriyken, Nadire kibirli ve bencildir. Nadire'nin bu karakteri yine *Hikmet* romanında Hikmet ve Enise'yi babalarının ölümünden sonra ilk defa evlat edinen Bahai Bey'in kızı Münire'ye benzer. Kibirli ve bencil olan Münire, Hikmet ve Enise'ye iki yıl boyunca köle gibi davranır. *Harabe* romanında Nadire de Dilaşub'a iyi davranmaz.

Harabe romanının başkahramanı Hüznî ile *Hikmet* romanının başkahramanı olan Hikmet karakterleri de birbirine benzer özelliklere sahiptir. Esasen Hüznî karakterinin *Hikmet* romanındaki karşılığı Cazip Bey'in hemşirezadesi Faiz gibi görünse de Faiz karakteri romanda sadece isim olarak kalmış, hastalıktan dolayı çok yaşamamış silik bir karakterdir. Hüznî ve Hikmet'in ortak yanları ise, her ikisinin de yetim ve öksüz olması ve okumaya ilme son derece meraklılıkları, gerek zekâ ve gerekse kişilik olarak üstün vasıflara sahip kişilerdirler. *Harabe* romanında Necati Bey, Hüznî'yi kendi oğlu ve varisi gibi görerek ve kızı Nadire ile Hüznî'yi evlendirmek ister. Fakat Nadire kişilik ve ahlak olarak düşük kaldığından kendi gibi düşük ahlaklı Mesud ile evlenir. *Hikmet* romanında ise Cazip Bey, kızı Akile'yi Hikmet ile evlendirmek ister. Gerek Hikmet gerekse Akile ahlak ve eğitim seviyesi olarak üstün özelliklidirler. Bunun yanı sıra çocukluklarından beri birbirlerinden hoşlanırlar, nihayetinde evlenerek mutlu olurlar. Hüznî ve Hikmet karakteri yazarın gözünde idealize ettiği mükemmel insanlardırlar.

Harabe ve *Hikmet* romanında vurgulanan bir diğer husus soyluluk, eğitim, terbiye ve güzel ahlak ilişkisidir. Yazar, bir kişinin güzel ahlaklı olması için soylu ya da zengin olması gerekmediği inancındadır. Soyluluk ve zenginliğin iyi bir çocuğun iyi terbiye ve iyi eğitim almasını sağlar. Ancak belirleyici olan kişinin doğuştan getirdiği karakterdir, birey iyi bir karaktere sahip olduğunda fakir biri bile olsa eğitim ve iyi terbiye ile mükemmel bir kişi olabileceğini düşünür. Nitekim Hüznî çocukluğundan beri Necati Bey'in hanesinde onun terbiyesi ile yetişmiş ve okumayı dersleri çok sever. Fakat aynı terbiye ile aynı hanede yetişen Nadire, gerek ahlak gerekse ders zekâsı olarak düşük seviyededir. Aynı şekilde Mesud ve Dilaşub da aynı eğitim almalarına rağmen ahlaken düşkün kişilerdirler. *Hikmet* romanında ise romanın başkahramanı olan Hikmet yetim ve öksüzdür. Babası Mükerrerem zayıf karakterli olduğundan ondan güzel bir terbiye görmez. Buna rağmen Hikmet, dedesi Akif Bey ve annesi Mehçure'ye benzediğinden iyi huyludur. Ayrıca okumaya, ilme aşırı derecede düşkündür. Bu nedenle hem zekâ hem de ahlak olarak üstün nitelikleri vardır. Dolayısıyla gerek Cazip Bey, gerekse Nazende Hanım kızları Akile'yi esasen bir besleme olan Hikmet ile evlendirmekte beis görmezler.

Harabe romanında yazarın ideal kadın kahramanı Peyman'dır. Esasen soylu olmayan Peyman, annesi Kafkas asıllı bir besleme olan Dilaşub; babası da aynı şekilde kimsesiz biriyken Necati Bey'in evine sığınan Mesud'dur. Peyman, bu iki beslemenin gayr-ı meşru çocuğudur ve küçük yaşta annesi vefat etmiş, çocukluğu iki kötü kalpli kadının yanında geçmiştir. Bütün bu kötü şartlara rağmen Peyman, İstanbul'da Hüznî'nin yanına geldikten sonra Hüznî tarafından tutulan özel hocalardan iyi bir eğitim almış; okumayı çok seven, kültürlü ve iyi kalpli bir İstanbul hanımefendisi olmuştur. Peyman, zekâsı ve kültürü ile temayüz etmiş, daha sonra Raci ile evlenmiş ve mutlu bir hayat sürmüştür.

Yazarın *Hikmet* romanındaki idealize ettiği kadın kahraman ise Akile'dir. Akile'nin sahip olduğu hayat şartları Peyman'dan çok farklıdır. Akile, zengin bir konakta Cazip Bey'in tek kızı olarak büyümüş, babasının tuttuğu hocalardan iyi bir eğitim almıştır. Gerek zekâ gerekse ahlakı üst seviyededir. Kendisi gibi üstün vasıflara sahip Hikmet ile evlenmiş, mutlu bir hayat sürmüştür. Peyman ile Akile'nin ortak özellikleri yazarın idealize ettiği kadın figürü olmaları, eğitimden, okumaktan zevk almaları, kültürlü ve güzel bir ahlaka sahip olmalarıdır. Birisi soylu ve zengin, diğeri yoksul ve sefil bir ortamda büyümelerine rağmen güzel ahlakları ve okumaya olan düşkünlükleri sayesinde ikisi de aynı seviyeye gelirler.

Vecihi'nin romanlarında göze çarpan genel özelliklerden biri genelde baba karakterlerinin iyi kalpli merhametli insanlar olmasıdır. *Harabe* romanında Necati Bey; *Mehcure* romanında Akif Bey, Bahai Efendi; *Hikmet* romanında ise Hikmet ve Enise'yi bir hafta misafir eden zat, Bahai Efendi ve Cazip Bey merhametli yumuşak kalpli babalardır.

Buna mukabil kötü ahlaklı, bencil ve merhametsiz kadın tiplerini karşımıza çıkarmaktadır. *Harabe* romanında Nadire ile Dilaşub'a kötü davranan iki kadın; *Mehcure* romanında Fitnat Hanım ve Rana; *Hikmet* romanında ise yine Rana, Naime Hanım, Münire ve Hikmet ile Enise'yi bir hafta misafir eden evin hanımı kötü kalpli kadınlardır.

Vecihi romanlarında göze çarpan özelliklerden biri de sadece bir tane kız çocuğu olan ailelerdir. *Harabe* romanında Necati Bey'in tek çocuğu Nadire; *Mehcure* romanında Akif Bey'in tek çocuğu Mehçure, Bahai Efendi'nin tek çocuğu Rana'dır. Bu gelenek *Hikmet* romanında da devam eder. Bahai Efendi'nin dokuz çocuğu ölmüş ve hayatta kalan tek çocuğu kızı Münire'dir. Cazip Bey'in tek çocuğu Akile'dir. Romanın sonunda Hikmet ve Akile ile Enise ve Mahir'in de birer kızları olur. Yazarın kız çocuklarına karşı ayrı bir düşkünlüğü olduğu tahmin edilebilir.

Tanzimat romanında görülen genel özelliklerden biri romanların sonunda kötü karakterlerin cezalandırılmasıdır. *Harabe* romanında üzerinde en çok durulan kötü karakterler Mesud ve Nadire'dir. Mesud, Dilaşub'u iffal edip onu hamile bıraktıktan sonra istikbalini garanti altına almak için Necati Bey'in kızı Nadire ile evlenir. Necati Bey'in ölümünden sonra konağın idaresi Mesud'a kalır; Mesud, konakta müzik, içki, kumar ve fuhuş âlemleri tertip ettirmeye başlar, Vuslat isimli bir fahişe ile aşk yaşayarak Necati Bey'in servetini harcar. Nadire, Mesud'a engel olmayı başaramamış ve nihayet veremden ölmüştür. Nadire'nin ölümünden sonra Mesud, Vuslat ile evlenmiş, fakat daha sonra bizzat kendisini aldatırken yakaladığı Vuslat'ı öldürmüş ve hapse düşmüştür. Mesud hapisteyken Necati Bey'in konağı baykuş ve kargaların yaşadığı bir harabe haline gelmiştir. Mesud hapisten çıktıktan sonra konağı satarak İstanbul'a göç etmiş, Hüznî'nin verdiği maaşla sığıntı gibi hayatını geçirmiş ve ölmüştür. Nadire ise evlilik için Hüznî'yi değil Mesud'u tercih etmiş; Mesud tarafından defalarca aldatılmış ve bu aldatılmaya dayanamayan Nadire verem hastalığına yakalanarak kısa bir süre sonra ölür. Nadire kabirde ilk gecesini geçirirken Mesud, o geceyi sevgilisi Vuslat ile birlikte olarak geçirir. Bu şekilde romanda Nadire cezalandırılır.

Mehcure ve *Hikmet* romanlarında da kötü karakterlerin cezalandırıldığını görmekteyiz. *Mehcure* romanında karısı Mehçure'yi Rana ile aldatan; bu nedenle Mehçure'nin vereme yakalanmasına ve ölümüne neden olan Mükerrer romanın sonunda Rana tarafından aldatılmış daha sonra da Rana kendisini boşamıştır. Rana'sız yaşayamayacağını anlayan Mükerrer intihar ederek hayatına son verir. *Mehcure* romanının devamı olan *Hikmet* romanında ise Mehçure'nin yuvasını bozan, Hikmet ve Enise'ye kötü davranan Rana Mükerrer'den boşandıktan sonra Rıfkı ile evlenmiş, Rıfkı'dan dayak yemiş, aldatılmış ve en sonunda Rıfkı tarafından vurularak öldürülmüştür. Aynı romanda yine Hikmet ile Enise'ye kötü davranan Münire ilk evlendiği kocası tarafından boşanmış daha sonra hoşuna giden kişilerle birlikte olan bir fahişe olmuş, onunla serveti için evlenen bir kişi tarafından kandırılarak servetini kaybetmiştir. Genellikle kötü karakterler cezalandırılmıştır. Buna mukabil Vecihi'nin romanlarında iyi karakterler romanın sonunda mutlu bir hayata sahip olmaktadır. *Harabe* romanında iyi karakterleri olan Hüznî ve Peyman İstanbul'da Boğaziçi'nde konaklarında, eşleri ve çocukları ile mutlu bir hayat yaşamışlardır. *Hikmet* romanında da yine iyi karakterler olan Hikmet ve Akile, Mahir ve Enise de aynı şekilde çocukları ile birlikte mutlu bir hayat yaşamıştır.

Bununla birlikte Vecihi'nin romanlarında zulme uğramış, acıklı ve hüznü bir şekilde ölmüş iyi kalpli kahramanlar da vardır. *Harabe* romanında Dilaşub, Mesud tarafından iffal edilip hamile bırakılmış, bu

nedenle kendisiyle evlenmek isteyen Hüznî'nin teklifini kabul edememiş, daha sonra hamile olduğunun anlaşılması için konaktan ayrılmış, iki yoksul ve kötü kalpli kadının yanına sığınmış, kızı Peyman'ı doğurduktan sonra bu iki kadın tarafından çok kötü muamele görmüş ve çektiklerine dayanamayıp vereme yakalanmış, nihayet arkasında küçük kızını yetim bırakarak acıklı bir şekilde ölmüştür. *Mehcure* romanında ise kocası tarafından aldatılan Mehçure derdini içine atmış, üzüntüsünden verem olmuş, kocası tarafından kandırılarak hastaneye yatırılmış ve acıklı bir şekilde o da iki yetim çocuk bırakarak ölmüştür. Bu iki karakterin çektikleri ve ölümleri okuyucuyu derinden etkileyecek hazin sahneler içermektedir.

Mehmed Vecihi'nin romanlarında göze çarpan o döneme ait sosyal olgulardan biri verem hastalığıdır. Vecihi romanlarında ilginç bir özellik genellikle aldatılan, ümidini kaybeden ve kötü muamele gören kadınlar vereme yakalanmakta ve bu hastalık neticesinde ölmektedir. Erkek karakterlerin verem olup öldüğü pek vaki değildir. *Harabe* romanında Dilaşub ile Nadire veremden ölmüştür. *Mehcure* romanında ise Mehçure yine verem hastalığına yakalanmış ve bu hastalık onun ölümüne neden olmuştur. Bu kadınların ortak noktası aldatılmış ya da iffal edilmiş olmalarıdır. Dilaşub ve Nadire gönüllerini kaptırdıkları Mesud tarafından aldatılmıştır. *Mehcure* romanını kahramanı Mehçure ise bir zamanlar onu çok seven kocası Mükerrrem tarafından aldatılmıştır. Günümüzde çok rastlanmayan verem hastalığının bundan yüz yıl önce en ölümcül hastalık olduğu muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Antakyalıoğlu, Z. (2013). *Roman Kuramına Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bourner, R. ve Quellet, R. (1989). *Roman Dünyası ve İncelemesi*, Çeviren: Hüseyin Gümüş. Ankara: Gaye Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Çiftçi, G. (1999), *Mehmet Vecihi Efendi Hayatı-Şahsiyeti ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Dino, G. (1978), *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Erbay, E. (2019). *Huzuru'un Musikisi*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Gariper, C. (2013). Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri, Ramazan Korkmaz (Editör). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, (43-76), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gönensay, H. T. (1944). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gövsa, İ. A. (1946). *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*. İstanbul: Yedigün Neşriyat.
- İnal, İ. M. K. (1970). *Son Asır Türk Şairleri, Cüz X*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kabaklı, A. (1978). *Türk Edebiyatı, Cilt II*. İstanbul: Türk Edebiyat Yayınları.
- Kavcar, C. (1985). *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, R. (2013). Serveti Fünun Edebiyatı, Ramazan Korkmaz (Editör). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, (131-179), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2012). *Edebiyat Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kudret, C. (1977). *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman I*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Mardin, Ş. (2015). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2017). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2018). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, B. (2011). *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Naci, F. (2019). *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okay, O. (2004). Edebiyatımız Batılılaşması Yahut Yenileşmesi. *Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi Cilt 8*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2004). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önal, M. (1985). *Vecihi Beyin Hikâyelerindeki Fiktif Yapı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önertoy, O. (1980). *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri*. Ankara: Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- Önertoy, O. (1981). *Tanzimat Döneminde Edebiyat Anlayışı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, D. (2020). *Mukaddimeler Zaviyesinden Tanzimat Dönemi Gazeteleri*. İstanbul: Hiperyayın.
- Parla, J. (2014). *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Polater, D. (2018). Tanzimat'tan Milli Edebiyat'a Hikâye ve Roman Türlerinde Adlandırmalar, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 22, 130-154.
- Stevick, P. (2010). *Roman Teorisi*. Çeviren: Sevim Kantarcıoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2016). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2009). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü/ İslam Medeniyetinde Tercüme ve Tesirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yetiş, K. (1996). *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Yetkin, S. K. (2007). *Edebiyat Üzerine Denemeler*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2011). *Roman Kavramı ve Türk Romanın Doğuşu*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Yılmaz, N. (2019). *Türk Romanında Doğu Anadolu*. İstanbul: Hiper Yayın.